

Igor Ružić

Neizdrživi sraz shematične pobune i tragične sudbine

Živio Harms! Čuda postoje, izbor iz djela Daniila Harmsa

Redatelj: Aleksandar Popovski

Satiričko kazalište Kerempuh, Zagreb

Premijera: 7. ožujka 2014.

U jubilarnoj pedesetoj sezoni, Satiričko kazalište Kerempuh ima razloga za slavlje. Put od varijetea, preko dozvoljene satire u strogo kontroliranom vremenu koje su drugi izazivali i više i češće, nakon toga i popularnog teatra za podgrijavanje narodnih masa pa sve do kazališta koje je uređena i respektabilna činjenica zagrebačkog i hrvatskog kazališnog života, nije bio ni lagan niti kratak. Uz konsolidiran ansambel, iz kojeg polako ispadaju zabavljači a ostaju ipak glumci, čak i ako su televizijske i/ili voditeljske zvijezde, za zagrebačko Satiričko kazalište može se tvrditi da je „na dobrom putu” prema ostvarenju ciljeva koji su toj adresi i predugo bili nepoznati ili barem neprepoznati.

Očigledni zaokret zaslužan je i za otvaranje drukčijim poetikama. Ono što je ranije bio tek sporadični ispad programiranog „viška” za održavanje kakvog-takvog ugleda, danas je sve više ipak donekle usustavljen pogled na repertoar i ansambel te njihove mogućnosti i potrebe. Time se privlači i nova publika, ona koja u Kerempuhu prije desetak godina nije imala što tražiti niti, s vrlo rijetkim iznimkama, naći. Osim na pozornici, pomak je vidljiv i u programskim knjžicama, koje su sad neusporedivo boljeg likovnog rješenja, s fotografijama pristojne kvalitete i tekstovima u kojima birani autori žele i imaju prostora ne samo informirati nego i kontekstualizirati izvedbu, dok redatelji imaju priliku objasniti razloge odabira dramskog predloška i barem osnovne crte svoje poetike.

Sa svim tim „vjetrom u leđima”, Aleksandar Popovski gotovo i nije mogao pogriješiti kad se odlučio vratiti u Kerempuh komadom avangardistički bombastičnog naslova *Živio Harms! Čuda postoje* o, i po, Daniilu Ivanoviču Juvačovu, samoprozvanom Harms. Kerempuh je domaćoj publici Popovskog predstavio, u jednom od spomenutih rijetkih proplamsaja kreativnosti, s tadašnjom uspješnicom *Bure baruta* Dejana Dukovskog još 2000. godine, nakon čega je uslijedila duga stanka. U međuvremenu Popovski je postao regionalna redateljska zvijezda, dok je u Hrvatskoj ostavio nezanimariv trag radovima u Dramskom kazalištu Gavella, a nakon toga i u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu i Rijeci, Ulysses Teatru... te postao hitmejer koji je u stanju od tekstova različitog stupnja slojevitosti stvoriti barem zanimljive predstave. Njegov stil zaigran je i domišljat, prije u duhovitom detalju nego u kompaktnosti ili dorečenosti cjeline, ali redateljska vještina ipak mu nikada ne dopušta da predstavu ostavi bez ukrasnog papira kojim pokušava, a često u tome i uspijeva, zamagliti pogled na nešto prazniju nutrinu. Od Shakespearea do Ibsena, ili od Gorana Stefanovskog do Anouilha, Popovski kao da želi ostaviti dojam pop-redatelja kojem klasici nisu strani i koji zna što i kako s njima treba činiti danas. To, nažalost, nije uvijek istina, a pogotovo nije kad je riječ o ne samo stilski ili „tematski” drukčijem autoru kakav je Daniil Ivanovič Harms.

◀ Ivan Đuričić, Branka Trlin, Linda Begonja, Tarik Filipović, Mia Anović Valentić, Rakan Rushaidat, Hrvoje Kekeš

Tarik Filipović, Maja Posavec

Ikona ruske avangarde, još jedan nevini ali neprilagođeni „luđak“ stradao u straljinističkim čistkama, Harms nije tako lak zadatak kakvim se na prvi pogled čini. Njegovi apsurd i besmislica, a slično je i s kolegom mu po peru i sudbini Aleksandrom Ivanovičevim Vvedenskim, naizgled su podatni za izvođenje jer su sami po sebi svojevrsni *ready made* koji se „sam postavljaju“, s više ili manje kostimografske i scenografske opreme te ostale scenske pirotehlike. No slučaj je, baš kao i sa zapadnim apsurdistima kasnije, upravo obrnut – tek za zaum i besmisao treba imati razloga i pokrivanja, što je činjenica koju previdaju svi koji se bezbrižno, a ponekad i besramno, prihvaćaju Ionesca i Becketta. Apsurd je istodobno i vapaj za slobodom i odnos prema njoj, odgovornost sama prema sebi i

sama za sebe, ali je istodobno, nažalost i previše često, nihilistička „soma“ i municija za cinizam. Između tih dviju krajnosti, zajedno sa svim nijansama u dijapazonu, trebalo bi čitati i postavljati takvu (dramsku) književnost – sa sviješću o njezinoj dvostrukoj kvaliteti: zapravo neprepoznatljivijoj prepoznatljivosti, odnosno lako dostupnoj nedostupnosti.

Postaviti Harmsa „u čisto“, čini se da su zaključili i redatelj i uprava kazališta, bilo bi danas shvaćeno kao previše provokativno ili, još gore – banalno. Kako se nije moglo pribjeći „povijesno obaviještenom“ pristupu, onako kako su Harmsa i ostale „drugove“ obrađivale perjanice domaće kazališne alternative osamdesetih godina prošlog stoljeća, poput, prvenstveno, sisačke skupine Daska, za pri-

stup tom specifičnom rukopisu trebalo je pronaći novi ključ. Aleksandar Popovski, s dramaturginjom Dorom Delbianco, ključ za „svog Harmsa“ poželio je pronaći okvirom biografskog iskaza pišćeve supruge Marine Durnovo, žene nevjerojatne biografije ako se baš svako slovo iz knjige *Moj muž Daniil Harms* prihvati kao vjerodostojno i istinito. Biografsko uramljenje uzima donekle u obzir i potencijalno prekrajanje biografije ili subjektivnost pamćenja te dame u godinama, pa se predstava igra ne samo Harmsovom djelom nego i navodno čvrstim sidrištima biografske činjenice. Čini to, pritom, na kazališno sasvim potentan način, jer izravni govor Maje Posavec u ulozu Marine jed-

nako je udaljen od realizma i kad je aktivna sudionica radnje i kad je komentira tek relativno zaštićena okvirom. Ispovjednim i pripovjednim tonom kojim se predstavlja i u „sličice iz Harmsa“ ubacuje svoje viđenje njihove sudbine, ona presijeca niz koji bi se inače sveo isključivo na kazališni pokušaj ponavljanja fascinacije čitanja Harmsa.

Pritom, naravno, kazališni alati mogu dodati određenu kvalitetu, pogotovo kad režiju potpisuje i inače geđu i tehničkim izumima/zaumima sklon Aleksandar Popovski, koji ovdje supotpisuje, uz dramaturginju, i adaptaciju tekst(ov)u ali i, s Ninom Bačun i Robertom Bratović, scenografiju. Zato namještaj u natrpanoj sobici tipičnog sovjet-

Luka Petrušić, Linda Begonja, Mia Anočić Valentić, Tarik Filipović

Rakan Rushaidat, Ivan Đuričić, Branka Trlin

skog zajedničkog stanovanja kao da živi svoj život neovisan od stanara i njihovih ljudskih briga, a izvođači kao da su jedva čekali da im netko izreži uspješne gegove, a pritom im da i priliku da izvedu i pokoji song. Dugogodišnja suradnja Popovskog s makedonskim bendom Foltin, vrsnom skupinom glazbenika sklonih ludizmu čija je glazba kabaretska već sama po sebi, i ovaj je put rezultirala vrijednim doprinosom scenskom činu, pogotovo kad je u bizarnoj maniri izvode ionako muziciranju skloni kerempuhovci.

Najkvalitetniji aspekt predstave stoga se i čini onaj glumački, jer ansambl Kerempuha dao najbolje što ima, a pridružili su se i novi punopravni ili *in spe* članovi ansambla – stipendistica Mia Anočić Valentić i Rakan Rushaidat. Komičnim rolama sklona Mia Anočić ovdje je upregnuta u kola brutalne vulgarnosti s kojom ona, i koju ona, lako igra, dok joj pozornička prezentnost ne predstavlja nika-

kav problem, čak i u društvu iskusnih suigrača. Rakan Rushaidat, kojem je kao novoj akviziciji Kerempuhovog ansambla ovo inauguracijsko pojavljivanje, zasigurno jest jedan od takvih. Rushaidat je izvođač kakvog svako kazalište može poželjati, ali ipak nije čudno da se odlučio, barem na neko vrijeme, skrasiti u Kerempuhu, s obzirom ne to da bi novonaznačeni smjer tamošnjeg repertoara mogao glumcu takve spremnosti na fizičke koliko i karikaturalne ekshibicije pružiti i više nego dovoljno razloga za zadovoljstvo, a samim time i publici. Njegova rola Harmsa koji ulazi i izlazi iz svojih priča, ili ih samo zainteresirano prati sa strane, uklopila se u sliku koju su pripremili veliki Kerempuhovi komičari: najprije Hrvoje Kečkeš, koji se unatoč ponekad vidljivoj rutiniranosti sustavno pretvara u zaštitni znak tog kazališta, ali i Ivan Đuričić, Luka Petrušić te Tarik Filipović koji nas, kad ima vremena i koncentracije za kazalište, podsjeća da ipak nije samo televizijski čovjek. Ženski dio podjele predvodi Linda

Rakan Rushaidat, Branka Trlin, Luka Petrušić, Linda Begonja, Mia Anočić Valentić, Tarik Filipović, Hrvoje Kečkeš, Ivan Đuričić, Maja Posavec

Begonja, u nešto zahvalnijoj i, zbog istoimenog Harmsova dramskog teksta prepoznatljivijoj uloji Elizavete Bam, dok Branka Trlin i spomenuta Mia Anočić Valentić tek sekundiraju u epizodama bez kojih predstava ne bi imala karakter zajedničkosti kakav nesumnjivo ima.

No unatoč trudu izvođača i njihovoj spremnosti da se s Harmsovim logičnim nelogičnostima prikladno nose, predstava ipak ostavlja dojam polovičnosti. S jedne je strane njezina biografičnost, koja Harmsa sustavno opisuje onakvim kako ga se sjeća njegova supruga, zajedno s činjenicama nesigurnog života u nesigurnim vremenima kad je noćno kucanje na vrata značilo i konačni rastanak, a s druge živopisna „običnost“ svakodnevnih besmislica

kojima je autor opisivao život u „najboljem od svjetova“ socijalističkog raja, gdje svakodnevicu čini prisilna rutina i nebrojene fige u džepovima. Sraz između inzistiranja na shematičnosti, koja funkcionira u Harmsovoj prozi jer ona je specifični alat kojim se više ili manje suptilno borio protiv programirane zbilje u kojoj je bio prisiljen živjeti, i tražičnosti njegove sudbine, daje predstavi oscilaciju koju ni dramaturški konstrukt ni režija ne mogu izdržati. Zato se čini da je cijela predstava samo uvod u nešto drugo, što bi trebalo početi nakon zaista efektnog posljednjeg prizora. No ovo sigurno nije posljednji susret Harmsa i Popovskog u kazalištu, pa zato treba držati palčeve – obojici. U međuvremenu: *Čitajte Harmsa!*